

понять, почему «транзакционные издержки» в целом задерживают, а в ряде случаев полностью, блокируют формирование рыночных механизмов.

Преодолевая традиционную границу между экономической наукой и организационной теорией, О. Уильямсон вводит в парадигму экономического анализа такие нетрадиционные переменные как *ограниченная рациональность* и *оппортунизм* (эгоистическое поведение «с элементами коварства»). Оба эти феномена являются составляющими психологической и социальной природы человека, поэтому основной задачей экономической организации является разработка контрактов и структур управления, цель и результат действия которых состоят в минимизации потерь от ограниченной рациональности людей при одновременной защите транзакций от рисков, создаваемых оппортунистическим поведением их участников [5].

Перечисленные выше искажения постулатов экономической теории вряд ли являются результатом злого умысла. Основная причина этого заключается в различиях жизненного опыта тех, кто формулировал эти постулаты и тех, кто приспособливал их для практической пользы в условиях определенного, иногда очень сильного, политического давления. И этот факт следует учитывать при анализе причин не исполнения тех или иных законодательных положений.

Список использованных источников

1. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов. – Москва: Изд-во Соц.-экон. литературы, 1962. – 672 с.
2. Смит А. Теория нравственных чувств. – Москва: Республика, 1997. – 351 с.
3. Остром Э. Управляя общим: эволюция институтов коллективной деятельности. – Москва: ИРИСЭН, Мысль, 2010. – 447 с.
4. Why Not Use the Pricing System in the Broadcasting Industry? The Freeman 52-57, July 1961.
5. Уильямсон О. И. Экономические институты капитализма: Фирмы, рынки, «отношенческая» контрактация. – Санкт-Петербург: Лениздат; CEV Press, 1996. – 702 с.

Summary. Some of the tenets of economic theory are considered. The critical analysis of the distortion of interpretation postulates that lead to the falsity of certain provisions of national regulations concerning economic relations in society is given.

Key words: economics, market relations, morality philosophy, intellectual potential, collective management, transaction costs.

УДК 330.322

Свідер О.П., асистент Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ВПЛИВ ПРЯМОГО ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ НА СУБ'ЄКТІВ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

У статті розглянуто місце прямого іноземного інвестування у структурі інвестиційного процесу та проаналізовано його вплив на суб'єктів.

Ключові слова. Інвестиція, інвестиційний процес, прямі іноземні інвестиції.

Актуальність теми дослідження. Прямі іноземні інвестиції особливо велике значення мають для економік, що знаходяться у стадії формування ринкових відносин. На жаль, взаємовплив інвестиційної активності та економічного зростання перешкоджає повною мірою використовувати інвестиційні ресурси країнам з перехідною економікою. Іноземних інвесторів цікавлять країни зі швидким розвитком економіки та високою ефективністю вкладення капіталу, водночас такий розвиток зумовлюється зовнішнім інвестуванням. Тому для України важливим є детальне дослідження про-

цесу залучення іноземних інвестицій на рівні усіх його учасників та визначення напрямків забезпечення його оптимізації.

Аналіз досліджень з даної теми. Питанням розвитку та регулюванням іноземного інвестування присвячені праці Р. Вернона, Е. Хекшера, Б. Оліна, Й. Шумпетера, Р. Мандела, Р. Алібера, М. Кессона, Т. Хорста, Ф. Шнейдера. В Україні проблематикою інвестування загалом займаються А.А. Пересада, А.С. Степаненко, І.А. Бланк, Б.В. Губський, І.І. Д'яконова, Н.А. Хрущ. Стан, причини гальмування та шляхи стимулювання іноземного інвестування в Україні досліджують Л.О. Чернишова, В.В. Сазанова, Л.М. Шик.

Мета дослідження. Проаналізувати вплив прямого іноземного інвестування на суб'єктів інвестиційного процесу.

Виклад основного матеріалу. У сучасній світовій економіці рух капіталу набуває величезного значення та характеризується швидшими темпами приросту порівняно зі світовою економікою і міжнародною торгівлею. Процес носить об'єктивний характер та зумовлює діалектичні наслідки для країн, що беруть у ньому участь.

Не можна оминати увагою той факт, що інвестиції є специфічним управлінським процесом, який оптимізує вільні кошти з різних джерел та набуває різних форм (рис. 1).

Рис 1. Структура інвестиційного процесу

Джерело: розроблено автором.

Інвестиції є основою розширеного відтворення, його фундаментом, будучи безпосередньо пов'язаними з інноваціями, які є одним із їх зовнішніх проявів. Інновацій та інвестиції мають спільну мотиваційну основу – підвищення ефективності. Водно-

час інвестиції базуються на бажанні підвищення ефективності або пов'язані зі збільшенням масштабів виробництва. Інновації спонукають до зміни структури капіталу, зводячи до мінімуму конфлікти в економічній системі.

В Україні за умов браку вітчизняних ресурсів серед джерел інвестування особливого значення набувають іноземні інвестиції. У поділі інвестицій на портфельні та реальні джерелом розмежування є відношення суми інвестицій нерезидента у підприємство. Однак величина цього показника варіюється в залежності від країни. В Україні для того, щоб інвестиція називалась прямою, це відношення має становити принаймні 10%, а, наприклад, у Франції – доходити до 50%.

Економічна активність іноземного інвестора впливає на економічне життя усіх суб'єктів національної економіки. За результатами проведеного дослідження можна згрупувати основні переваги та недоліки іноземного інвестування на трьох рівнях – макро-, мезо- і мікроекономічному (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги та недоліки іноземного інвестування

Переваги	Недоліки
Макроекономічні аспекти (для країни загалом)	
зростання сукупних витрат; прискорення інноваційного розвитку; прискорення темпів структурних перетворень економіки; підвищення кваліфікації робочої сили.	прихід іноземного капіталу робить країну залежною від іноземного інвестора; витіснення внутрішніх виробників; трансферти прибутків за межі країни; зростання зовнішнього боргу країни.
Мезоекономічні аспекти (регіональний рівень)	
стимулювання розвитку пріоритетних галузей регіону; створення стратегічних альянсів між іноземними та національними підприємствами.	посилення нерівномірності розвитку регіонів;
Мікроекономічні аспекти (для національного підприємства-реципієнта інвестицій)	
зростання мікроекономічної ефективності роботи підприємства; привнесення технологічних та управлінських рішень (ноу-хау); доступ до ринків дешевого капіталу; доступ на нові ринки збуту.	втрата контролю над підприємством з боку локального менеджменту, що несе в собі ризики різких змін у стратегії та тактиці ведення бізнесу.

Джерело: розроблено автором.

Наведені вище позитивні наслідки від іноземного інвестування у вітчизняну економіку частково нівелюються під впливом чинників [1], [2]:

- несприятливі умови інвестування, зокрема недосконале законодавство щодо захисту прав власності, адміністрування податків, отримання у власність земельних ділянок, вимог до здійснення та контролю підприємницької діяльності;
- нерозвиненість інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури;
- відсутність правових засад і дієвих механізмів державно-приватного партнерства в інвестуванні.

Водночас не можна забувати, що і іноземний інвестор також перебуває в умовах невизначеності. Тому йому доводиться обирати найоптимальнішу сукупність заходів для досягнення поставленої мети. Проаналізуємо основні моделі поведінки іноземного інвестора в процесі здійснення прямих іноземних інвестицій за межі материнської країни (табл. 2).

Моделі поведінки іноземного інвестора

Модель	Опис	Наслідки (для країни-реципієнта)	Приклади
Оптимізація податків	Інвестор використовує пільгові умови, створені в країні-реципієнті для оптимізації податків	Підтримання високого рівня податкових надходжень та соціальних стандартів в економіках невеликих індустріально слабо-розвинених країн	Вільні економічні зони (в Україні 1999-2005 рр.). Пільгові умови для спільних підприємств (Україна 1992-1997 рр.)
Доступу на внутрішній ринок	Вертикальні інвестиції як прямого напрямку так і зворотного, освоєння нових ринків збуту	Доступ до технологій опосередковано через імпортовані товари, негативний вплив на локального національного виробника	Україна у 1997-2002 рр. Країни Східної Європи початку 90-х рр.
Підвищення економічної ефективності (економії на масштабі)	Розширення виробничого потенціалу, обмеженого зазвичай національними кордонами	Посилення конкурентної боротьби на внутрішньому ринку	Торгівля між розвиненими країнами в рамках NAFTA чи ЄС. Внутрішньогалузева торгівля
Експортна	Доступ до специфічних ресурсів, відсутніх у материнській країні (наприклад, дешева робоча сила)	Високі податкові надходження через сплату непрямих податків (зокрема експортного мита), вимивання ресурсної бази країни	Перенесення підприємств та шкідливих виробництв у Південно-Східну Азію, Південну Америку та доступ до дешевої робочої сили Індокитаю Розташування підприємств виробництва в Україні
Технологічна	Горизонтальне інвестування у високотехнологічних галузях, науці, медицині, культурі	Привнесення технологічних та управлінських рішень, приїзд кваліфікованої робочої сили	Високорозвинені країни

Джерело: розроблено автором.

Модель оптимізації податків реалізується в рамках транснаціональних компаній в основному через механізм внутрішньофірмових трансфертних цін. Єдиним позитивним наслідком для країни-реципієнта в такому випадку є створення робочих місць, оскільки податки не попадають в бюджет через пільги для іноземних інвесторів або спільних підприємств, а технології та управлінські рішення не є привносяться в економіку масово.

Модель доступу на внутрішній ринок носить неоднозначний характер, оскільки крупні ТНК (більш ефективні ніж локальні виробники) вихолощують національних (локальних) виробників – таким чином з одного боку створюючи податки та робочі місця, а з іншого – їх знищуючи. Слід відзначити, що такі інвестиції спрямовані в швидкооборотні активи та види діяльності, в яких швидкість обороту капіталу досить велика (оптова торгівля, посередництво, максимум – виробництво продуктів харчування).

Проявом ефекту економії на масштабах виробництва є модель підвищення ефективності виробництва, яка зазвичай використовується глобальними компаніями з вузькою продуктовою лінійкою при виробництві товарів, попит на які має схожі характеристики в різних країнах.

Експортна модель характеризується значними обсягами інвестицій та середнім і тривалим термінами. Найчастіше проявом такої поведінки є використання специфічних природних ресурсів, недоступних у материнській країні ТНК (корпорації) або дешевої (Китай) чи висококваліфікованої (Ізраїль) робочої сили.

Технологічна модель проявляється як наслідок відсутності необхідних ресурсів для структурних змін, заміщення галузей та трансформаційних перетворень економічних механізмів, наслідком яких є кардинальні перетворення капіталістичних відносин.

Отже, загальний позитивний наслідок для країни-реципієнта збільшується від першої до останньої моделі.

Протягом останніх років в Україні правові умови іноземного інвестування вдосконалювались у редакціях наступних нормативно-правових актів: Закони України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна»» (2010 р.) [3], «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку» (2011 р.) [4] і «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» (2012 р.) [5]; Концепція державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки [6]. Також продовжують діяти Закони України «Про інвестиційну діяльність» та «Про режим іноземного інвестування». Водночас варто відмітити присутні у згаданому законодавчому забезпеченні неузгодженості та недостатню деталізацію завдань, виконавців і строків.

Висновки. Найбільш прийнятна технологічна модель поведінки іноземного інвестора доступна лише для високорозвинених країн. Україна, на жаль, переважно слугує ціллю іноземного інвестора з метою оптимізації податків та отримання доступу на внутрішній ринок. Безперечно, суб'єкти національної економіки для отримання вигод від залучення іноземного інвестування погоджуються з наведеними у статті ризиками, проте їх можна частково здолати за рахунок грамотного менеджменту та зміни умов як для внутрішнього так і для зовнішнього інвестування.

Список використаних джерел

1. Чернишова Л.О. Особливості залучення та стимулювання іноземного інвестування в Україні / Л.О. Чернишова, В.В. Сазанова // Бізнес Інформ. – 2013. – № 2. – С. 87-90.
2. Шик Л.М. Стан іноземного інвестування в Україну: проблеми та шляхи їх вирішення / Л.М. Шик, Н.Є. Скоробогатова // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 3 (7). – С. 217-224.
3. Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна»» від 21.10.2010 р. № 2623-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
4. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку» від 17.11.2011 р. № 4057-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
5. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 06.09.2012 р. № 5205. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
6. Концепція державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

Summary. The role of foreign direct investment in the structure of investment process is examined and its influence on the subjects is analyzed.

Key words. Investment, investment process, foreign direct investment.